

تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه های کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، سال های تحصیلی ۸۵-۸۰

دکتر کیومرث نیاز آذری*

دکتر فرشیده ضامن**

سلیمه طهماسبی***

چکیده

این پژوهش با هدف تجزیه و تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه های فارغ التحصیلان رشته مدیریت آموزشی موجود در کتابخانه های دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری انجام شده است. روش پژوهش کتاب سنجی و به کمک روش توصیفی-تحلیلی مآخذ ۱۱۹ پایان نامه را مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج به دست آمده نشان داد تعداد متوسط استناد برای هر پایان نامه ۴۰ استناد می باشد که بیشترین میزان استناد به کتاب ها (۶۹/۴٪) اختصاص دارد. اکثر پایان نامه ها مربوط به سال ۱۳۸۳ (۲۱/۸٪) و کمترین آن در سال ۱۳۸۰ (۵/۹٪) ارائه شده بودند. در مورد استنادها، زبان اکثر استنادها فارسی، سال نشر استنادها اکثراً به سال شمسی بود که در سال شمسی بیشترین دفعه استناد مربوط به سال ۱۳۷۸ (۸/۲٪) بود. در مورد سال نشر میلادی بیشترین دفعه استناد مربوط به سال ۱۹۸۸ (۵/۷٪) مساوی با ۱۳۶۷ شمسی بود. عنوان اثری که بیش از سایر آثار مورد استناد قرار گرفته، کتاب روش های تحقیق در علوم رفتاری با ۷۸ بار استناد بوده است و مولفی که بیش از سایر مولفان مورد استناد واقع شده بود، علی دلاور با ۱۱۷ بار استناد می باشد. عنوان اثری که بیش از سایر آثار مورد استناد قرار گرفته، کتاب روش های تحقیق در علوم رفتاری با ۷۸ بار استناد بوده است.

واژه های کلیدی: تحلیل استنادی، مدیریت آموزشی، نیم عمر، پایان نامه های کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

تحلیل استنادی مطالعه روابط بین منبع اصلی و منابع استناد شده است و به عنوان یکی از روش های تحقیق کتاب سنجی بر این استدلال استوار است که «مقالاتی که به مراجع مشابه استناد می کنند، محتوای آن نیز بیشتر مشترک می باشند.» سنگ بنای تحلیل استنادی تشابه بین یک مقاله،

* دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

*** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی و عضو هیئت علمی دانشگاه

کتاب یا سایر منابع اطلاعاتی که از آنها استفاده می کنند و معمولاً به صورت پانویس، فهرست منابع و مآخذ و کتابنامه از آنها ذکر می شود.

امروزه تحلیل استنادی نه تنها به طور قابل ملاحظه ای برای اندازه گیری تاثیر و کیفیت آثار علمی به کار می رود، بلکه نشان دهنده نفوذ و تاثیر فکری بر دانشمندان و محققان است. دانشمندان با قدم نهادن و تکیه کردن بر سکوی دانش پیشینیان، پلکان دانش بشری را بنا نهاده اند و به صعود خود ادامه می دهند.

آثار علمی تقریباً همواره بر اصول، روش ها، ابزارها، فنون و یا نظریه های پیشین استوار است. تحلیل استنادی به عنوان بخشی از کتاب سنجی که به ارتباط بین مدارک و منبع استناد کننده می پردازد، به منظور کمک به کتابداران جهت شناخت هرچه بیشتر نیاز مراجعان و تهیه منابع اطلاعاتی مطلوب تر برای کتابخانه هایشان شکل گرفت. تحلیل استنادی سیاهه برداری از ارجاعات مقالات نشریات، پایان نامه ها و سایر منابع اطلاعاتی و محاسبه تکرار آنها در منبع مورد پژوهش است. در این روش منابعی که بیشترین ارجاع را داشته باشد، مورد توجه قرار گرفته و به عنوان مطلوب ترین منبع اطلاعاتی در مجموعه کتابخانه تلقی می شوند.

در پژوهشی که در پیش رو دارید با توجه به مدارک ذکر شده سعی گردیده کلیه شناسه های کتاب شناختی آثار مورد استناد در پایان نامه های کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی مورد بررسی قرار گیرد و شاید کمکی باشد به کتابداران و متخصصان فن در تهیه و بهره گیری از منابع هسته و اصلی این رشته.

امروزه ارزیابی از تحقیقات علمی به طور فزاینده ای در حال گسترش است که یکی از اهداف ارزیابی ها بهره وری از اطلاعات می باشد، و مطالعات استنادی یکی از جنبه های مهم ارزیابی فعالیت های تحقیقاتی می باشد. از آنجا که انجام دادن هر فعالیت علمی نیاز به شناخت و آگاهی فعالیت مرتبط پیشین دارد، به عبارت دیگر تعمق در آثار دیگران و استفاده از اندیشه های پویا و ارتباط آنها با قلمرو فکری خود به گونه ای که جنبه های مختلف آن را بهتر و دقیق تر تحلیل کنیم و از این طریق نسبت به میراث فکری خود غنی تر و عمیق تر بیندیشیم، از جمله وظایفی است که هر محقق باید به انجام آن اهتمام ورزد. بر این اساس است که کارهای آینده بر پایه آنچه در گذشته انجام شده، بنا می شود و کارهای گذشته به مدد کارهای جدید کامل یا دست کم پالایش

می شوند. نظر به این که پایان نامه ها، به عنوان یکی از بهترین منابع تحقیقاتی نه تنها راهنمایی برای شناخت منابع در یک موضوع خاص هستند، بلکه به عنوان نوعی کتاب شناختی تخصصی (به اعتبار فهرست مآخذ پایانی) جزء بهترین منابع پژوهشی موجود در کتابخانه ها برشمرده می شوند، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با تکنیک تحلیل استنادی به بررسی این مدارک از نظر منابع مورد استفاده در تدوین آن می پردازیم.

با هدف پژوهش بررسی الگوهای رفتاری فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد رشته مدیریت، و نیز بررسی ویژگی های استفاده از منابع اطلاعاتی در کارهای تحقیقی آنان است، بررسی وضعیت اسنادها در پایان نامه های دانشجویان مشخص می شود که آنها از چه منابعی در پایان نامه های خود استفاده می کنند.

در طرح پژوهشی که در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران توسط مهری صدیقی با عنوان «تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه های فارغ التحصیلان حوزه علوم زمین موجود در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران» در سال ۱۳۸۰ انجام شد، چنین نتیجه گرفتند که: تعداد متوسط اسناد در هر پایان نامه ۵۸/۳۳ اسناد است که بیشتر آنها اسناد به نشریات (۳۶/۴۳٪) است. بررسی نیم عمر منابع اطلاعاتی نشان داد که کمترین نیم عمر به خلاصه مقالات کنفرانس ها ۶/۰۹ سال بیشترین نیم عمر به نشریات ۱۵/۲۸ سال اختصاص دارد. در بررسی زبان اسنادات مشخص شد که زبان انگلیسی در اولویت است و در میان منابع انگلیسی زبان، مقالات و مجلات علمی در اولویت هستند.

در حالی که در مورد کتاب، پایان نامه ها، جزوات و ... زبان فارسی اولویت دارد. توزیع جغرافیایی اسنادها نشان داد که بیشتر منابع مورد استفاده چاپ ایران است. در این پژوهش فهرستی از نشریات پراستناد در حوزه علوم زمین نیز ارائه شده است.

«تحلیل استنادی طرح های پژوهشی دانشگاه های فردوسی مشهد در دو حوزه علوم انسانی، اجتماعی و علوم پایه کشاورزی» (۱۳۸۱) که توسط خانم لادن قزلی انجام شده و نتیجه گرفت که: اختلاف معنی داری بین کمیت منابع فارسی موجود و غیرموجود اسناد شده در طرح های پژوهشی دانشگاه فردوسی وجود دارد. همچنین اختلاف معنی داری بین نوع منابع موجود و غیرموجود اسناد شده در طرح های پژوهشی دانشگاه فردوسی مشهد مشاهده می شود. بین روزآمدی منابع اسناد شده در طرح های پژوهشی دو حوزه علوم انسانی، اجتماعی و علوم پایه

کشاورزی اختلاف معنی داری دیده می شود. با توجه به نتایج بدست آمده از آزمون یومان و تینی بین میانگین تعدادی از انواع منابع مورد استفاده در طرح های پژوهشی مانند کتاب و مقاله فارسی و انگلیسی در دو حوزه مورد نظر اختلاف معنی دار وجود دارد و بین میانگین تعداد دیگری از انواع منابع مانند پایان نامه های فارسی و انگلیسی در دو حوزه مورد نظر اختلاف معنی داری مشاهده نمی شود. همچنین بین میزان استناد طرح های پژوهشی به منابع غیر فارسی در هر دو حوزه اختلاف معنی دار مشاهده می شود.

در سال ۲۰۰۱ در پژوهشی که آنجلا گودن روی پایان نامه های مقطع دکترای رشته شیمی در دانشگاه اهایو انجام داد، مآخذ پایان نامه های موجود در این دانشگاه را بین سال های ۱۹۹۶-۲۰۰۰ مورد بررسی قرار داد. ۳۰ پایان نامه مورد بررسی ۳۷۰۴ استناد داشتند. نوع منابع استناد شده، مآخذ رایج و انواع پایان نامه ها همگی مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج حاصل، دست آوردهای دیگر پژوهشگران را تایید کرد. مقالات یا مجلات بیش از تک نگاشت ها مورد استفاده قرار گرفتند. (۸/۸۵/۸).

در پژوهش دیگری که مربوط به سال ۲۰۰۰ می باشد، دو نفر به نام های رامش و ناگاراچو در هند استنادات مقالات چاپ شده در مجله اطلاعات، کتابخانه و جامعه هند را مورد بررسی قرار دادند و به این نتایج دست یافتند: طی سال های ۱۹۹۸-۱۹۹۹ برای هر مقاله به طور متوسط ۷ مآخذ ذکر شده است. حدود ۶۷/۵٪ مقالات ۱-۲۰ مآخذ داشته اند و بیشتر استنادات به کتاب ها و نشریات بوده است. زبان انگلیسی، زبان غالب در استنادات بود. فقط ۱۴٪ از مولفان خود استنادی داشتند، ۱۱۰ مورد استناد گروهی داشتند. بیش از ۹۰٪ استنادها از مجلات کتابداری و اطلاع رسانی بودند.

بلک (۲۰۰۱) در پژوهشی با عنوان «استفاده از تحلیل استنادی برای تهیه مجموعه مجلات هسته، اختلالات ارتباطی» دو نمونه مفید از نشریات ادواری معروف در این زمینه را مورد بررسی قرار داده است، تا یک مجموعه تجربی از انتشارات ادواری هسته در زمینه اختلالات ارتباطی تهیه شود. مجموعه هسته ای که در این پژوهش تهیه شده شامل نشریات ادواری است که ۸۰ درصد از استنادهای مقالات نمونه را تشکیل می دهد و این مفهوم کتاب سنجی «موفقیت زاده موفقیت است» را دوباره احیا می کند. درخواست این نمونه از نشریات از نظر کمی مورد بررسی قرار گرفته

و مشکل خاص تعیین مجلات هسته در زمینه میان رشته ای مورد بحث قرار گرفته است. داده ها بر اساس نوع منابع استناد شده و پراکندگی زمانی استنادها تهیه شده اند.

فرضیه های پژوهش از این قرارند:

- ۱- میان زمان نشر و تعداد دفعات استناد همبستگی مثبت وجود دارد. یعنی هرچه زمان نشر به حال نزدیک تر باشد، تعداد استناد بیشتر است.
- ۲- کتاب ها دارای بیشترین استناد هستند.
- ۳- میانگین استناد، بیش از ۱۰۰ استناد در هر پایان نامه است. پرسش های اساسی این طرح شامل:
- ۱- عمده ترین منابع مورد استناد از نظر نوع منبع (کتاب، نشریه...) کدامند؟
- ۲- میانگین تعداد استنادها برای هر پایان نامه چقدر است؟
- ۳- توزیع استنادها از نظر زبان چگونه است؟
- ۴- پوشش زمانی استنادها چگونه است؟
- ۵- دفعات استناد به هر منبع چند دفعه است؟
- ۶- دفعات استناد به هر مولف در استناد چند دفعه است؟
- ۷- گرایش موضوعی استنادها چگونه است؟

روش

اطلاعات مورد نیاز ابتدا در جداولی که بر اساس اطلاعات کتاب شناختی استاندارد شده، جمع آوری می شود و سپس به منظور تجزیه و تحلیل استناد هر پایان نامه به تفکیک نوع زبان، سال نشر، عناوین، مولفان، محل نشر در جداول طراحی شده در نرم افزار SPSS وارد و مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و سپس توسط نرم افزار Excel نمودارهای لازم تهیه می شود. اطلاعات جمع آوری شده، با استفاده از روش های آماری چون دسته بندی داده ها برحسب توزیع فراوانی، تعیین میانگین، نمودار تدوین می گردد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارهای SPSS و Excel استفاده می شود.

جامعه آماری عبارت از مآخذ پایان نامه های مقطع کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی موجود در کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری و پایان نامه هایی که در سال های بین ۸۰-۸۵ نوشته شده، انتخاب و مآخذشان مورد بررسی قرار می گیرد. تعداد کل پایان نامه ها از سال ۱۳۸۰ تا پایان ۱۳۸۵، ۱۶۹، پایان نامه بوده که از این تعداد؛ ۳۵ پایان نامه در زمان استفاده از اسنادهای آنها در کتابخانه موجود نبوده، از بقیه آنها یعنی ۱۳۴ پایان نامه تعداد ۱۵ پایان نامه تکراری بوده و بقیه آنها یعنی ۱۱۹ پایان نامه مورد بررسی قرار گرفت که در مجموع دارای ۴۷۵۶ مآخذ را شامل می شود.

یافته ها

۱.۴ مشخصات کلی پایان نامه های مورد بررسی

در ابتدا پیش از پرداختن به تجزیه و تحلیل وضعیت اسنادات پایان نامه ها، ترجیحاً به منظور آشنایی بیشتر با چگونگی وضعیت جامعه آماری یعنی پایان نامه های مورد بررسی این پژوهش (۱۱۹ پایان نامه از ۱۶۹ مورد موجود در کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری) اطلاعات زیر ارائه می شود:

۱.۱.۱ وضعیت پایان نامه از نظر سال ارائه:

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی سال ارائه پایان نامه

سال	فراوانی	درصد
۱۳۸۰	۷	۹/۵
۱۳۸۱	۱۰	۴/۸
۱۳۸۲	۲۶	۸/۲۱
۱۳۸۳	۳۲	۹/۲۶
۱۳۸۴	۲۷	۷/۲۲
۱۳۸۵	۱۷	۳/۱۴
کل	۱۱۹	۱۰۰

چنانچه در جدول شماره ۱ نشان می دهد، بیشترین درصد ارائه پایان نامه ها مربوط به سال ۱۳۸۳ با ۹/۲۶٪ و کمترین مربوط به سال ۱۳۸۰ با ۵/۹٪ بوده است.

۲.۴ مشخصات کلی استنادها

همان طور که قبلاً هم ذکر شده است، تعداد ۱۱۹ پایان نامه از ۱۶۹ پایان نامه رسیده به کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری تا پایان سال ۱۳۸۵ در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. تعداد کل استنادهای مورد استفاده در فهرست منابع و مآخذ پایان نامه های مورد بررسی ۴۷۵۶ استناد بوده است. براین اساس به طور متوسط هر پایان نامه ۴۰ استناد را شامل می شود.

۳.۴ عمده ترین منابع مورد استناد از نظر نوع منبع (کتاب، نشریه ...) کدامند؟**جدول شماره ۲. توزیع فراوانی انواع منابع و تعداد استناد آنها**

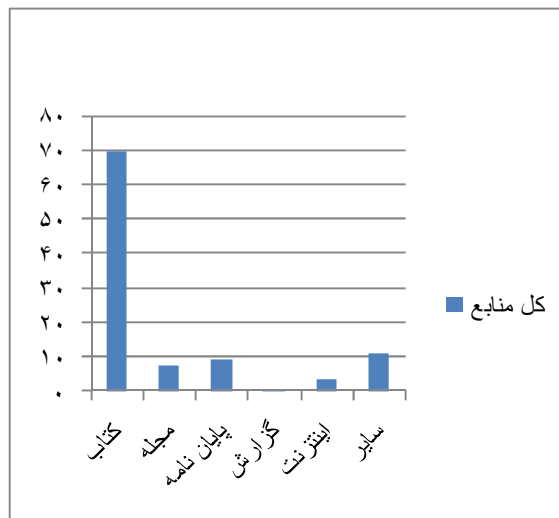
نوع منابع	فراوانی	درصد
کتاب	۳۳۰۱	۶۹/۴
مجله	۳۵۵	۷/۵
پایان نامه	۴۲۵	۹
گزارش	۱۲	۰/۳
اینترنت	۱۴۷	۳/۱
سایر	۵۱۶	۱۰/۸
کل	۴۷۵۶	۱۰۰

جدول شماره ۲ در پاسخ به سوال ۱ پژوهش ترسیم شده است و نشان می دهد از نظر نوع منبع اطلاعاتی، بیشترین دفعه استناد مربوط به کتاب ها با (۶۹/۴٪) و کمترین مربوط به گزارش با (۰/۳٪) بوده است.

اینترنت با (۳/۱٪) و مجله با (۷/۵٪) مراتب بعدی قرار گرفته اند.

نتایج این بخش فرضیه دوم پژوهش را تایید می کند مبنی بر این که کتاب ها دارای بیشترین استناد هستند.

نمودار شماره ۱. نمودار فراوانی انواع منابع و تعداد اسناد آنها

۴.۴ میانگین تعداد اسنادها برای هر پایان نامه چقدر است؟

جدول شماره ۳. توزیع فراوانی پایان نامه و متوسط اسنادها

تعداد منابع	تعداد اسناد	متوسط تعداد اسناد
۱۱۹	۴۷۵۶	۴۰

با توجه به جدول ۳ تعداد کل اسنادها در پایان نامه ، ۴۷۵۶ می باشد که متوسط اسناد برای هر پایان نامه ۴۰ اسناد می باشد. این مطلب فرضیه سوم پژوهش را تایید می کند مبنی بر این که میانگین اسناد ، بیش از ۱۰۰ اسناد در هر پایان نامه می باشد.

۴. ۵ توزیع استنادها از نظر زبان چگونه است؟

جدول شماره ۴. توزیع فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان

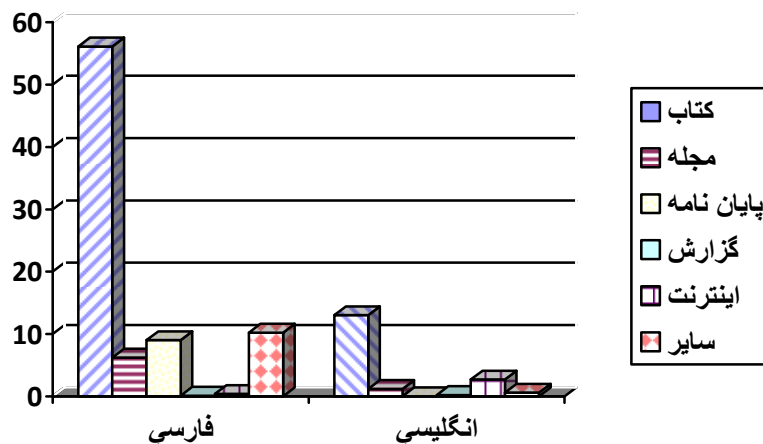
نوع منبع	فارسی		انگلیسی	
	تعداد استناد	درصد	تعداد استناد	درصد
کتاب	۲۶۶۸	۵۶/۱	۶۳۳	۱۳/۳
مجله	۲۹۶	۶/۲	۵۹	۱/۲
پایان نامه	۴۲۵	۹	-	-
گزارش	۵	۰/۱	۷	۰/۲
اینترنت	۱۹	۰/۴	۱۲۸	۲/۷
سایر	۴۸۷	۱۰/۲	۲۹	۰/۶
کل	۳۹۰۰	۸۲	۸۵۶	۱۸

جدول ۴ نیز در پاسخ به پرسش ۳ پژوهش است و نشان می دهد که از مجموع ۴۷۵۶ استناد در پایان نامه های مورد پژوهش، ۳۹۰۰ استناد مربوط به زبان فارسی است که از این تعداد ۲۶۶۸ استناد مربوط به کتاب فارسی می باشد.

و ۸۵۶ استناد مربوط به زبان انگلیسی، ۶۳۳ استناد مربوط به کتب انگلیسی می باشد، که بیشترین استناد مربوط به کتاب فارسی (۵۶/۱٪) و کمترین استناد مربوط به گزارش فارسی (۰/۱٪) می باشد و به پایان نامه های انگلیسی اصلاً استناد نشده است.

به طور کلی در این جدول تعداد استناد به منابع فارسی ۳۹۰۰ مورد بوده است که زبان فارسی زبان غالب محسوب می شود.

نمودار شماره ۲. نمودار فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان

۶.۴ پوشش زمانی اسنادها چگونه است ؟

جدول شماره ۵. جدول تعیین نیمه عمر اسناد

سال	میانگین نیمه عمر کتاب	میانگین نیمه عمر پایان نامه	میانگین نیمه عمر مجلات	میانگین نیمه عمر لاتین
۱۳۸۰	۷ سال	۶ سال	۱۰ سال	۱۶ سال
۱۳۸۱	۸ سال	۸ سال	۴ سال	۱۴ سال
۱۳۸۲	۸ سال	۶ سال	۵ سال	۱۶ سال
۱۳۸۳	۸ سال	۷ سال	۸ سال	۱۷ سال
۱۳۸۴	۷ سال	۷ سال	۵ سال	۱۷ سال
۱۳۸۵	۷ سال	۸ سال	۴ سال	۱۴ سال
میانگین	۷ سال و ۵ ماه	۷ سال	۶ سال	۱۵ سال و ۶ ماه

برای تعیین نیمه عمر منابع سعی شده است با استفاده از تاریخ انتشار استنادها، نشان داده شود که حداقل ۵۰ درصد از منابع مورد استفاده عمدتاً به چه محدوده زمانی تعلق دارد. جدول ۷ بیانگر نیمه عمر انواع منابع در پایان نامه های مورد پژوهش به تفکیک سال های نشر می باشد. چنانچه مشاهده می شود نیمه عمر منابع در پایان نامه های مورد پژوهش در سال های مختلف پژوهش متغیر است. به طور مثال نیم عمر کتاب در سال ۱۳۸۰، ۷ سال؛ در سال ۱۳۸۳، ۸ سال و در سال ۱۳۸۵، ۷ سال می باشد.

همان طور که در جدول فوق نشان داده شده است، میانگین نیمه عمر کتاب های لاتین با ۱۵ سال و ۵ ماه بالاترین نیمه عمر و مجلات با ۶ سال پایین ترین میانگین میزان نیمه عمر را در پایان نامه های مورد بررسی به خود اختصاص داده اند.

جدول شماره ۶. مقایسه توزیع فراوانی سال های نشر شمسی و استنادات پایان نامه ها

سال شمسی		سال میلادی		جمع	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۳۹۰۰	۸۲	۸۵۶	۱۸	۴۷۵۶	۱۰۰

همان طور که در جدول شماره ۶ نشان می دهد بیشترین استنادات مربوط به سال های شمسی، ۸۸٪ و کمترین آن مربوط به سال های میلادی با ۱۸٪ می باشد. می توان نتیجه گرفت که دانشجویان برای نوشتن پایان نامه های شان کمتر به منابع خارجی مراجعه و استفاده می کنند و بیشتر به منابع فارسی استناد می کنند.

تعیین ضریب همبستگی:

جدول شماره ۷: محاسبه ضریب همبستگی کتب فارسی

سال نشر	نقطه میانی سال نشر X	تعداد استناد Y	X ²	Y ²	XY
۱۳۳۱-۱۳۴۰	۳۵	۲	۱۲۲۵	۴	۷۰
۱۳۴۱-۱۳۵۰	۴۵	۱۸	۲۰۲۵	۳۲۴	۸۱۰
۱۳۵۱-۱۳۶۰	۵۵	۶۹	۳۰۲۵	۴۷۶۱	۳۷۹۵
۱۳۶۱-۱۳۷۰	۶۵	۵۶۹	۴۲۲۵	۳۲۳۷۶۱	۳۶۹۸۵
۱۳۷۱-۱۳۸۰	۷۵	۲۶۴۳	۵۶۲۵	۶۹۸۵۴۴۹	۱۹۸۲۲۵
۱۳۸۱-۱۳۹۰	۸۵	۵۹۸	۷۲۲۵	۳۵۷۶۰۴	۵۰۸۳۰
	$\sum X=۳۶۰$	$\sum Y=۳۸۹۹$ $\sum Y$	$\sum X^2=۲۳۳۵۰$	$\sum Y^2=۷۶۷۱۹۰۳$	$\sum XY=۲۹۰۷۱۵$

$$R=۰/۵۹۸$$

ضریب همبستگی بین سال میانی نشر و تعداد استناد کتب فارسی با محاسبات، طبق جدول فوق برابر ۰/۵۹۸ و از طریق نرم افزار SPSS برابر ۰/۵۹۹ با سطح معناداری ۰/۲۰۹ می باشد. از روی نتایج ملاحظه می شود که ضریب همبستگی مثبت وجود دارد، ولی در سطح ۰/۰۵ معنادار نیست.

جدول شماره ۸. محاسبه ضریب همبستگی کتب لاتین

سال نشر	نقطه میانی سال نشر X	تعداد استناد Y	X ²	Y ²	XY
۱۹۵۱-۱۹۶۰	۵۵	۲۲	۳۰۲۵	۴۸۴	۱۲۱۰
۱۹۶۱-۱۹۷۰	۶۵	۶۵	۴۲۲۵	۴۲۲۵	۴۲۲۵
۱۹۷۱-۱۹۸۰	۷۵	۱۱۳	۵۶۲۵	۱۲۴۶۹	۸۴۷۵
۱۹۸۱-۱۹۹۰	۸۵	۲۱۵	۷۲۲۵	۴۶۲۲۵	۱۸۲۷۵
۱۹۹۱-۲۰۰۰	۹۵	۳۲۳	۹۰۲۵	۱۰۴۳۲۹	۳۰۶۸۵
۲۰۰۱-۲۰۱۰	۱۰۵	۱۰۰	۱۱۰۲۵	۱۰۰۰۰	۱۰۵۰۰
$\sum X = 480$ $\sum Y = 838$			$= 40150$	$\sum Y^2 = 177732$	$\sum XY = 73310$
			$\sum x^2$		

$$R = 0/608$$

یادآوری:

تعداد ۱۷ استناد مربوط به سال های ۱۹۰۵ تا ۱۹۴۷ بوده که به علت پراکندگی به حساب آورده نشده است.

ضریب همبستگی بین سال میانی نشر و تعداد استناد کتب لاتین با محاسبات، طبق جدول فوق برابر ۰/۶۰۸ طریق نرم افزار SPSS برابر ۰/۶۱۳ سطح معنادار ۰/۱۹۶ می باشد. از روی نتایج ملاحظه می شود که ضریب همبستگی مثبت وجود دارد، ولی در سطح ۰/۰۵ معنادار نیست.

۴. ۷ دفعات استناد به هر منبع چگونه است؟

جدول شماره ۹. سیاهه عناوین کتاب های پر استناد فارسی

درصد استناد	تعداد استناد	عناوین پر استناد
۳	۷۸	روش های تحقیق در علوم رفتاری (حسن زاده)
۲	۵۴	رفتار سازمانی
۲	۵۱	مدیریت رفتار سازمانی
۱/۶	۴۲	مدیریت عمومی
۱/۴	۳۷	مقدمات مدیریت عمومی
۱/۴	۳۶	روش های تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی
۱/۳	۳۴	مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی
۱/۲	۳۱	مدیریت منابع انسانی
۱	۲۵	اصول مدیریت
۱	۲۵	مبانی رفتار سازمانی
۰/۸	۲۲	رهبری و مدیریت آموزشی
۰/۷	۲۰	مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی
۰/۷	۲۰	مدیریت آموزشی
۰/۷	۱۹	روش های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری
۰/۷	۱۸	احتمالات و آمار کاربردی در روانشناسی و علوم تربیتی
۰/۷	۱۸	مدیریت زمان
۰/۶	۱۷	مقدمات برنامه ریزی آموزشی و درسی
۰/۵	۱۵	روانشناسی تربیتی
۰/۵	۱۵	اصول مدیریت آموزشی
۰/۵	۱۵	سازمان و مدیریت آ.پ
۰/۵	۱۵	روش های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی
۰/۵	۱۵	بهداشت روانی
۰/۵	۱۴	روانشناسی اجتماعی
۰/۵	۱۳	سازمان و مدیریت
۰/۵	۱۳	روانشناسی شخصیت
۰/۴	۱۲	روابط انسانی در مدیریت
۰/۴	۱۱	مبانی مدیریت
۰/۴	۱۱	مدیریت امور کارکنان و منابع انسانی
۰/۴	۱۱	روش های تحقیق در علوم رفتاری (سرمد)
۰/۴	۱۱	نگرش و روش تحقیق
۰/۳	۱۰	سازمان مدیریت: از تئوری تا عمل
۰/۳	۱۰	مسائل آ.پ
۰/۳	۱۰	روش های آماری در علوم رفتاری
۰/۳	۱۰	مشارکت در مدیریت و مالکیت
۰/۳	۱۰	مشارکت سیاسی زن
۰/۳	۱۰	نهج البلاغه
۰/۳	۱۰	مدیریت آموزشی و رفتار سازمانی
۴۶	۱۲۱۷	عناوین استنادات از ۱ الی ۹
۱۰۰	۲۶۴۱	جمع

بررسی وضعیت عناوین آثار مورد استناد:

در این بررسی از ۲۶۶۸ مورد استناد، ۲۷ استناد فاقد عنوان بودند که در نهایت ۲۶۴۱ استناد باقی می ماند و درصدها نسبت به این مجموع سنجیده شده است. همان طور که در جدول شماره ۹ نشان داده شده است، فقط آن دسته از عناوینی که بیش از ۱۰ دفعه به آنها استناد شده است، به طور کامل در جدول وارد شدند و در مورد عناوینی که بین ۱ تا ۹ بار مورد استناد قرار گرفته اند، فقط تعداد ذکر شده است. در جدول شماره ۹ ملاحظه می شود که ۴۶ درصد از عناوین بین ۱ تا ۹ دفعه مورد استناد قرار گرفته اند و بیشترین دفعه استناد مربوط به کتاب روش های تحقیق در علوم رفتاری (حسن زاده) با ۷۸ دفعه استناد، به عبارتی ۳ درصد از کل استنادات را به خود اختصاص داده است. کتاب های رفتار سازمانی، مدیریت رفتار سازمانی به ترتیب با ۵۴، ۵۱ بار استناد در مراتب دوم و سوم قرار گرفته اند.

جدول شماره ۱۰. سیاهه عناوین پراستناد کتاب های انگلیسی

عناوین	تعداد استناد	درصد
Organization Behavior	۲۰	۳/۲
Management	۶	۱
Leadership	۴	۰/۸
تعداد استناد ۱ تا ۳ بار	۶۰۳	۹۵
کل	۶۳۳	۱۰۰

همان طور که در جدول شماره ۱۰ ملاحظه می شود، عناوین ۱ تا ۳ بار فقط تعداد آنها ذکر شده است و عناوینی که بیش از ۳ بار به آنها استناد شده است، به طور کامل در جدول وارد شده اند. پراستنادترین کتاب انگلیسی با عنوان Organization Behavior می باشد.

جدول شماره ۱۱. سیاهه عناوین نشریات فارسی پر استناد

درصد	تعداد استناد	نام نشریات
۲۰/۱	۶۲	تدبیر
۱۲/۸	۳۸	رشد تکنولوژی آموزشی
۸	۲۱	دانش مدیریت
۵/۸	۱۷	مدیریت
۴/۷	۱۴	مدیریت دولتی
۴/۷	۱۴	توسعه مدیریت
۴/۴	۱۳	تربیت
۲/۷	۸	مدیریت در آموزش و پرورش
۲/۷	۸	پیوند
۳۴/۱	۱۰۱	تعداد استناد ۱ تا ۷
۱۰۰	۲۹۶	کل

همان طور که در جدول شماره ۱۱ ملاحظه می شود، استناد عناوین بین ۱ تا ۷، فقط تعداد ذکر شده است و آن دسته از عناوینی که استنادهای آنها بیشتر از ۸ دفعه بوده، به طور کامل وارد شده است. در جدول فوق ملاحظه می شود که ۳۴٪ از استنادات مجلات بین ۱ تا ۷ دفعه مورد استناد قرار گرفته است و بیشترین استناد مربوط به مجله تدبیر با ۲۰/۱٪ بار استناد و پس از آن رشد تکنولوژی، دانش مدیریت به ترتیب با ۱۲/۸٪ و ۸٪ بار استناد در مراتب بعدی قرار گرفتند.

۴. ۸ دفعات استناد به هر مولف چگونه است؟

جدول شماره ۱۲. سیاهه مولفان پر استناد فارسی

درصد	تعداد استناد	مولفان پر استناد فارسی
۴/۲	۱۱۷	علی دلاور
۳/۵	۹۹	علی علاقه بند
۲/۴	۶۷	رمضان حسن زاده
۱/۶	۴۶	علی اکبر سیف
۱/۳	۳۷	محمد میرکمالی
۱/۳	۳۶	زهره سرمد
۱/۲	۳۵	الهه حجازی
۱	۳۰	عزت الله نادری
۳/۱	۲۹	مهدی الوانی
۱	۲۹	علی رشائیان
۰/۹	۲۹	احمد صافی
۱	۲۸	مصطفی عسگریان
۰/۹	۲۷	عباس بازرگان
۰/۹	۲۶	محمد رضا بهرنگی
۰/۹	۲۶	احمد بیابانی
۰/۸	۲۳	کمال پرهیزکار
۰/۸	۲۳	محمد علی طوسی
۰/۸	۲۳	محمود ساعتچی
۰/۷	۲۰	حیدر علی هومن
۰/۶	۱۹	محمد حسن پروند
۰/۶	۱۹	حمزه گنجی
۰/۵	۱۴	اسفندیار سعادت
۰/۵	۱۴	علی شریعتمداری
۰/۵	۱۴	ناصر میرسپاسی
۰/۵	۱۴	علی شیرازی
۰/۴	۱۳	حسن شعبانی
۰/۴	۱۳	محمد صالحی
۰/۴	۱۳	سجید شاملو
۰/۴	۱۳	علی تقی پورظهیر
۰/۴	۱۲	علیرضا کیامنش
۰/۴	۱۲	پرویز ایران نژاد پاریزی
۰/۴	۱۲	پرویز ساسان گهر
۰/۴	۱۱	امان الله صفوی
۰/۴	۱۱	علی اکبر شعاری نژاد
۰/۴	۱۱	علی محمد اقتداری
۰/۳	۱۰	محمد طاهر معیری
۰/۳	۱۰	مر نضی مطهری
۰/۳	۱۰	غلامعلی سرمد
۰/۳	۱۰	حسن ایطیحی
۶۲/۶	۱۷۶۴	تعداد استنادات مولفان ۱ تا ۹
۱۰۰	۲۷۷۳	کل

جدول شماره ۱۲ که مربوط به بررسی وضعیت استنادات مولفان است. اسامی آن دسته از مولفانی که بیش از ۱۰ مرتبه مورد استناد قرار گرفته اند، آورده شده است و در مورد مولفانی که بین ۱ تا ۹ دفعه مورد استناد بوده اند، فقط تعداد ذکر شده است.

همان طور که در جدول شماره ۱۲ ملاحظه می شود، مولفانی که بین ۱ تا ۹ بار مورد استناد قرار گرفته اند، ۶۳/۶٪ از کل استنادات را به خود اختصاص داده اند، پس از آن مولفانی بیش از سایرین مورد استناد قرار گرفته است، علی دلاور با ۱۱۷ بار استناد (۴/۲٪) و پس از وی به ترتیب علی علاقه بند، رمضان حسن زاده با ۹۹، ۶۷ بار استناد در مرتبه دوم و سوم قرار گرفته اند.

جدول ۱۳. سیاهه مولفان انگلیسی پراستناد

مولفین	تعداد استناد	درصد
رایینز استیفن بی	۴۸	۷/۳
جان بست	۲۹	۴/۴
هرسی پال	۲۵	۳/۸
کنت بلانچارد	۲۵	۳/۸
دسلر گری	۱۲	۱/۸
تعداد استنادات مولفان ۱ تا ۹	۵۱۵	۷۸/۷
کل استناد	۶۵۴	۱۰۰

همان طور که در جدول ۱۳ ملاحظه می شود، مولفانی که بین ۱ تا ۹ مورد استناد قرار گرفته اند، ۷۸/۷٪ از کل استنادات را به خود اختصاص داده است. پس از آن، مولفانی که بیش از سایرین مورد استناد قرار گرفته اند، رایینز استیفن با ۴۸ بار استناد یعنی (۷/۳٪) و جان بست با ۲۹ بار استناد (۴/۴٪) در ردیف بعدی قرار گرفته است.

۹.۴ بررسی وضعیت گرایش موضوعی استناد پایان نامه ها

به منظور بررسی کیفی استنادات پایان نامه های مورد بررسی، سه جدول موضوعی تهیه شده است. موضوعات مندرج در این جدول براساس موضوعات رده بندی دهدهی دیویی می باشد.

در جدول شماره ۱۴ کلیه موضوعات به صورت کلی براساس موضوعات بالای ۷ بار استناد و سایر موضوعات نشان داده شده است.

در جدول ۱۵ کلیه موضوعات فارسی به دلیل اکثریت موضوعات پایان نامه ها را به خود اختصاص داده بودند، ارائه شده اند.

جدول شماره ۱۴. مقایسه توزیع فراوانی موضوعات بالای ۷ بار استناد و سایر موضوعات

نوع موضوع	استناد	درصد
موضوع بیش از ۷ بار استناد	۳۴۹۸	۵/۷۳
سایر	۱۲۵۸	۲۶/۵
جمع	۴۷۵۶	۱۰۰

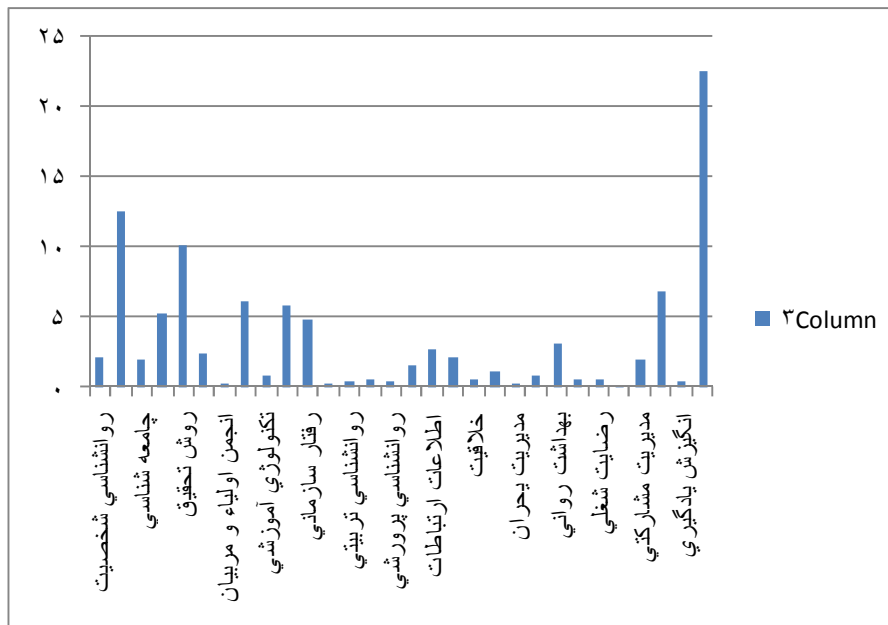
همان طور که جدول ۱۴ نشان می دهد، موضوعات بالای ۷ بار استناد ۷۳/۵٪ کل موضوعات پایان نامه ها را به خود اختصاص داده اند و در مقابل سایر موضوعات ۲۶/۵٪ را در بر می گیرد.

جدول شماره ۱۵. توزیع فراوانی موضوع استادهای فارسی بر اساس رده بندی دیویی

درصد	فراوانی	نوع منابع
۲/۲	۸۶	روانشناسی شخصیت
۱۲/۵	۴۸۸	آموزش و پرورش
۲	۷۹	جامعه شناسی
۵/۳	۲۰۸	سازمان و مدیریت
۱۰/۱	۳۹۳	روش تحقیق (آمار)
۲/۴	۹۲	مدیریت زمان
۰/۳	۱۲	انجمن اولیاء و مربیان
۶/۱	۲۳۶	مدیریت امور کارکنان و منابع انسانی
۰/۸	۳۲	تکنولوژی آموزشی
۵/۸	۲۲۷	اصول مدیریت آموزشی
۴/۸	۱۸۷	رفتار سازمانی
۰/۳	۱۲	روانشناسی رشد
۰/۴	۱۷	روانشناسی تربیتی
۰/۶	۲۲	روانشناسی اجتماعی
۰/۵	۱۸	روانشناسی پرورشی
۱/۶	۶۲	برنامه ریزی درسی و آموزشی
۲/۷	۱۰۶	اطلاعات و ارتباطات
۲/۱	۸۱	تصمیم گیری در مدیریت
۰/۶	۲۵	اخلاقیت
۱/۲	۴۶	مدیریت اسلامی
۰/۳	۱۰	مدیریت بحران
۰/۹	۳۶	فرهنگ و جو سازمانی
۳/۲	۱۲۶	بهداشت روانی
۰/۶	۲۵	الگوهای تدریس
۰/۶	۲۴	رضایت شغلی
۰/۲	۷	مدیریت تحول
۲	۷۷	مدیریت مشارکتی
۶/۸	۲۶۵	قدرت رهبری
۰/۵	۱۸	انگیزش رهبری
۲۲/۶	۸۸۳	سایر
۱۰۰	۳۹۰۰	کل

چنان که در جدول شماره ۱۵ مشاهده می شود، آثاری با موضوع مدیریت تحول با ۷ بار استناد (۰/۲٪) کمترین و آثاری با موضوع آموزش و پرورش با ۴۸۸ بار استناد (۱۲/۵٪) بیشترین دفعه استناد را به خود اختصاص داده اند.

نمودار شماره ۴. نمودار فراوانی موضوع فارسی استنادهای پایان نامه ها

نتیجه گیری

یافته های این پژوهش نشان می دهد که میانگین تعداد استنادهای پایان نامه در محدوده پژوهش ۴۰ استناد بوده است .

- بررسی ۱۱۹ پایان نامه فارغ التحصیلان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، دارای ۴۷۵۶ استناد بوده است که کتاب ها با ۳۳۰۱ (۶۹/۴٪)، نشریات ۳۵۵ (۷/۵٪) پایان نامه ۴۲۵ استناد (۹٪)، گزارش ۱۲ استناد (۰/۳٪)، اینترنت ۱۴۷ استناد (۳/۱٪) از کل استنادها را به خود

اختصاص داده است. این امر نشان می دهد که میزان استناد به کتاب بیش از سایر منابع اطلاعاتی است.

- بیشتر پایان نامه ها (۲۶/۹٪) در سال ۱۳۸۳ ارائه شده است.

- توزیع استنادهای مورد بررسی بر اساس زبان منابع نشان می دهد که زبان فارسی با ۳۹۰۰ مورد استناد (۸۲٪) در مرتبه نخست قرار دارد. نتیجه آن که، منابع زبان فارسی بیش از منابع لاتین، مورد استفاده دانشجویان قرار گرفته است.

- بررسی پوشش زمانی استنادها و تعیین نیمه عمر منابع نشان می دهد که استناد منابع با دو نوع تاریخ نشر، یعنی تاریخ شمسی و میلادی استفاده شده است، سال شمسی با ۳۹۰۰ استناد (۸۲٪) و سال میلادی با ۸۵۶ استناد (۱۲٪) می باشد و بالاترین استناد مربوط به سال شمسی بوده و در میان سال های شمسی، آثاری که در سال ۱۳۷۸ منتشر شده اند، بیشترین درصد استناد را به خود اختصاص داده اند.

یافته های میزان نیمه عمر نشان می دهد که میزان میانگین نیمه عمر کتاب ها، ۷ سال و ۵ ماه؛ پایان نامه ها، ۷ سال؛ مجلات، ۶ سال؛ منابع لاتین، ۱۵ سال و ۶ ماه بوده است. پایین بودن نیمه عمر مجلات می تواند به دلیل سرعت نشر و دسترسی سریع به این منابع باشد. نتایج حاصله از برآورد پراستنادترین منابع مورد استفاده نشان می دهد که کتاب روش های تحقیق در علوم رفتاری (دکتر حسن زاده) با ۷۸ بار استناد، بیشترین استناد را به خود اختصاص داده است و کتاب رفتار سازمانی و مدیریت رفتار سازمانی به ترتیب با ۵۴ و ۵۱ بار استناد در مرتبه دوم و سوم قرار دارند.

عناوین پراستناد کتاب های لاتین، کتاب Organization Behavior با ۲۰ بار استناد یعنی (۰/۴٪ از کل ۱۳/۳٪) استناد را به خود اختصاص داده است.

- نتایج حاصله از برآورد پراستنادترین مولفان منابع فارسی، علی دلاور با ۱۱۷ بار استناد بیشترین استناد را در میان مولفان وارد شده در جداول مربوطه می باشد و علی علاقه بند و رمضان حسن زاده به ترتیب با ۹۹ و ۶۷ بار استناد در مرتبه دوم و سوم قرار گرفتند. نتیجه این که در تهیه مجموعه کتابخانه می باید به تهیه آثار متعلق به این مولفان توجه بیشتری بشود.

در میان مولفان انگلیسی پر استناد، رایینز استیفن بی با ۴۸ با استناد جزء مولفان پر استناد شناخته شدند و پس از ایشان جان بست و هرسی پال به ترتیب با ۲۹ و ۲۵ بار استناد در مرتبه دوم و سوم قرار گرفتند.

نتایج حاصله از برآورد پر استفاده ترین نشریات و تعیین مجله هسته نشان می دهد که مجله تدبیر با ۶۲ بار استناد پر استفاده ترین و پس از آن مجله رشد تکنولوژی آموزشی و دانش مدیریت که به ترتیب با ۳۸ و ۲۱ بار استناد در مراتب بعدی قرار گرفتند، و به عنوان مجلات هسته شناخته شدند.

- برای تعیین میزان همبستگی میان سال نشر کتاب فارسی و لاتین، که محاسبات نشان از همبستگی مثبت میان سال های نشر کتاب و تعداد استناد را دارد، بدین معنا که هرچه زمان نشر به حال نزدیک تر باشد، تعداد دفعات استناد بیشتر است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت که دانشجویان از منابع جدید استفاده بیشتری کردند و کهنگی مطالب بیان کننده کم اهمیت بودن منابع اطلاعاتی است.

پیشنهادها

با توجه به اهمیت مآخذ در اعتبار بخشیدن به یک اثر، به خصوص آثاری که جنبه پژوهشی دارند مانند پایان نامه ها، لازم است این عناصر به ظاهر کوچک اما مهم با دقت و صحت کافی در پایان نامه ها ثبت شود. به این منظور و با توجه به یافته های پژوهشی که متاسفانه اشکالات عمده ای را در این زمینه در پایان نامه های مورد بررسی نشان داده، پژوهشگران جدیدترین روش های مآخذ نویسی را که در بخش ضمیمه پژوهش آورده شده، به نحو احسن مورد استفاده قرار دهند. یکی از موارد استفاده از تحقیقات استنادی، بهره گیری از نتایج این پژوهش ها در مجموعه سازی منابع کتابخانه ای است. لذا پیشنهاد می شود کتابداران محترم به این گونه پژوهش ها توجه بیشتری نموده و برای بهبود وضع مجموعه کتابخانه خود از آنها بهره گیرند. با توجه به این که در این پژوهش فهرستی از عناوین و مولفان پر استناد ارائه شده است، پیشنهاد می شود کتابداران محترم مجموعه کتابخانه خود را با این فهرست مطابقت داده و به منظور بهبود و ارتقای مجموعه خود از آن بهره گیرند.

با توجه به نیمه عمر بالای منابع انگلیسی مورد بررسی، پیشنهاد می شود که دانشجویان بیش از گذشته از منابع جدیدتر انگلیسی استفاده کنند.

با توجه به نظریه دهکده جهانی و در دسترس بودن اطلاعات از طریق شبکه ها و پایگاه های اطلاعاتی، اطلاعات جدید استخراج و پایان نامه های را بر اساس آنها تالیف کنند تا از تکرار مطالب قبلی و قدیمی خودداری شود.

منابع

- محسنی، حمید. (۱۳۸۲). مجموعه سازی و خدمات تحویل مدرک. تهران: کتابدار.
- حری، عباس. (۱۳۷۸). آیین نگارش علمی. تهران: هیات اعضای کتابخانه عمومی کشور، دبیرخانه.
- حری، عباس. (۱۳۷۸). مروری بر اطلاعات و اطلاع رسانی. تهران: نشر کتابخانه.
- صدیقی، مهری. (۱۳۸۰). «تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه های فارغ التحصیلان حوزه علوم زمین موجود در مرکز اطلاعات مدارک علمی ایران». فصلنامه علوم اطلاع رسانی، ۱۷(۱). ۲-۴۱.
- قزلی، لادن. (۱۳۸۱). «تحلیل استنادی طرح های پژوهشی دانشگاه های فردوسی مشهد در دو حوزه علوم انسانی/ اجتماعی و علوم پایه کشاورزی، کتابداری و اطلاع رسانی: فصلنامه علمی ترویجی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی». جلد ۵ شماره ۴. ص ۳۵-۵۰.
- Gooden, A. M. (2001). "Citation Analysis of Chemistry Doctoral Dissertation: An Ohio State University Case study". Science and Technology Librarianship, Fall [Available: <http://www.uc.edu>]
- Ramesh, L.R.C.V., Nagaraju, A.v.s.s, (2000). "Citation Analysis of Indian Journal of Information, Library and Society". Indian Journal of information, library and society. 13(3-4):pp.[7] – 179. [Available]
- Black, S. (2001). "Using Citation Analysis to pur sur a core Collection of Journal of Communication Disorders". Library Resources and Technical Services, pp. 45, No.1.